

بخش ویژه: همگام با میراث فرهنگی و گردشگری

- افتتاح موزه مردم شناسی کلات
- ایران زیبای چهار فصل

همکاران این بخش :

جواد روحانی نژاد - غلامحسین نوعی - سولابه انصاری - علی فرخی

www.parsed.ir

صندوق پستی انجمن پارسه: ۹۱۸۹۵-۱۳۸۶

موزه مردم شناسی کلات

علی فرخی*

اشاره

وضعیت کاملاً کوهستانی منطقه کلات نادری، ویژگیهای منحصر به فردی را به این سرزمین شگفت بخشیده است از یک سو به طور طبیعی از دیرباز همچون با روی بلند و تسخیر ناپذیر در مقابل اقوام متجاور آن سوی ایران زمین قرار داشته که عبور از آن را در چشم کج اندیشان بسیار دشوار می‌نموده است و از سوی دیگر عوارض طبیعی متنوع و کم نظیر آن همچون قلمه‌های مرتفع، دره‌های عمیق، بیشه زارها و چشمه سارها نیز شرایط بسیار مناسبی را برای توسعه غریزه تیز چنگی عقابها و پلنگها فراهم نموده است.

جنگل‌های ارس هزار مسجد همچنان سبزاند و ژرف رود و چندین رودخانه دیگر همچنان جاری و با زمزمه و نشاط خویش همگان را به تماشای طبیعت زیبای منطقه فرا می‌خوانند.

عمارت خورشید و برج‌های نادری با سترگی سنگهای خود آمیزه‌ای از عبرت و افتخار را به ما باز می‌تابانند تا برنامه‌های زندگی امروز و فردای خود را بهتر تنظیم کنیم.

اقوام و طوایف گوناگون منطقه کلات نادر که هر یک آداب و رسوم خاص خود را حفظ کرده‌اند و در عین حال وحدت و همگرایی خاص بین آنان حاکم است. دستاوردهای فرهنگی، تاریخی متمدن و آداب و رسوم و... این شهرستان باعث شد تا ایجاد موزه مردم شناسی کلات نادری از محل اعتبارات سفر پر برکت ریاست محترم جمهوری ایران در سال ۸۵ به خراسان رضوی - کلات نادری در مورخ ۸۵/۷/۱۹ با حضور استاندار محترم خراسان رضوی و معاون محترم فرهنگ و ارتباطات سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری کشورجناب آقای سجادیپور و ریاست محترم سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان جناب آقای مکرمی‌فر و دیگر مدیران استانی و شهرستانی کلات در محل عمارت خورشید در مساحتی حدود ۹۰۰ متر مربع افتتاح گردید.

* کارشناس میراث فرهنگی شهرستان کلات

در موزه مردم شناسی شهرستان کلات می‌توان به عنوان نمونه به بخشهایی چون زندگی عشایری، صنایع دستی مشاغل و حرف سنتی، آداب و رسوم، گیاهان دارویی و کشاورزی که با الهام گیری از منطقه توانمند و زیبای دژ خدای آفرین تشکیل شده اشاره‌ای کرد:

زندگی عشایری

با توجه به موقعیت کوهستانی و وضعیت مناسب پوشش گیاهی، شهرستان کلات از دیر باز منطقه‌ای کاملاً دامداری بوده است و اکنون نیز تعداد قابل توجهی دام در سطح شهرستان وجود دارد که شغل اکثر مردم دامپروری است که در این میان زندگی عشایر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و به دو صورت: کوچ داریم

(متحرک) و نیمه متحرک تقسیم می‌شود در این شیوه زندگی دامداران از ابتدای پاییز به قشلاق می‌روند که نواحی عمده آن مرز ترکمنستان (یا نوار مرزی شهرستان) است و در اواسط بهار با افزایش دما به مناطق کوهستانی و ارتفاعات از جمله

کوههای هزار مسجد به ییلاق می‌روند، زندگی عشایری بسیار ساده است، به گونه‌ای که سر پناه آنان همان سیاه چادر تولید خود مردم و نماد اصلی این شیوه زندگی است و بقیه مایحتاج آنان نیز از طبیعت و زندگی دامداری آنان فراهم می‌گردد که غرفه‌ای را با بر پایی سیاه چادر و نمایش بخشی از زندگی عشایری راه اندازی شده است. در حال حاضر در روستایی گرو تولید سیاه چادر متداول است.

صنایع دستی

یکی از غرفه‌های موجود در موزه مردم شناسی کلات نادری، غرفه فنون با فته‌هاست. صنایع دستی کلات از جمله جذابترین و ماندگارترین صنایعی است که علی‌رغم تاریخ کهن آن

همچنان با وجود و ظهور صنایع جدید نه تنها توانایی حفظ خود را دارند بلکه برخی از آنها در

بازار جهانی توان رقابت و قابلیت عرضه رادارند، ریسندگی و بافندگی از جمله آن ابریشم باخی و چادر شب باخی و نوار باخی و با کیفیت و موقعیت جهانی که بیشتر در حال حاضر در بخش زاوین و لایین نو تولید می‌شوند و همچنین سوزن دوزی، جوراب بافی به صورت اکثریت روستاها و جاجیم و پلاس (پالاز) در روستاهای آقداش، قله زو،

جرف، سیرزار و خشت و تولید می‌شود. علاوه بر این بافت قالی و قالیچه با طرحهای ترکمنی با نقوش؛ ترنج، نیم ترنج، گل بوته، گل و مرغ و طاووس ... در اکثر روستاهای کلات رایج است. در این روستا در غرفه‌ای کارگاه ابریشم‌بافی و کارگاه چادر شب بافی با نقوش و بافته‌هایی به صورت نمونه و در بخش دیگر آن کارگاه نوار بافی برای تزئین لباسهای سنتی کاربرد داشته و دارد در معرض دید علاقمندان قرار گرفته است.

در غرفه دیگر با الهام گیری از معماری سنتی و خانه‌های قدیمی کارگاه پلاس (پالاز) بافی را به همراه چرخ نخ ریزی و لوازم و اتاق (خانه‌ای) روستایی در حال نمایش است. شایان ذکر است، که بخشی از این حرفه‌ها در غرفه به صورت سنتی دایر و در معرض دید عموم است.

آداب و رسوم

با توجه به گوناگونی اقوام و طوایف منطقه کلات نادری، آداب و رسوم و سنن... هنوز جایگاه ویژه و منحصر به خود را حفظ کرده‌اند که به عنوان نمونه مراسم عروسی در شهرستان کلات با آداب و رسوم خود و به شیوه بسیار سنتی برگزار می‌شود که بخش این مراسم زیبا و قابل تأمل و اندیشه است، هنوز ریشه‌های رنگارنگ، لباسهای قشنگ و زیبا، سادگی و یکدلی و در این شهرستان در مراسم عروسی قابل رؤیت است.

و موسیقی سنتی همان ساز و آواز قدیمی (دهل، سرنا، قشمه) جایگاه خود را حفظ کرده‌است. غرفه‌ای در موزه مردم شناسی کلات مراسم عروسی را به صورت عکس زنده و با

استفاده از مانکن و لباسهای سنتی و ... به شیوه ای بسیار زیبا و دقیقتری در حال نمایش و در معرض دید عموم است.

گیاهان دارویی

ارتفاعات منطقه کوهستانی شهرستان کلات به لحاظ برخورداری از مراتع و پوشش گیاهی با توجه به میزان بارندگی غنای بیشتری به گونه‌های گیاهان بخشیده است. که مهمترین جنگلها و پوشش‌های گیاهی عبارتند از: جنگل ارس سیستان، جنگل ارس هزار مسجد، جنگل پسته خواجه، جنگل‌های پسته در غز، منظر، یکه توت و گونه‌هایی از سبزیجات به صورت طبیعی و ... رود دسترس مردم شهرستان کلات است و مردم علاوه بر استفاده‌های شخصی از فروش آنها درآمد کسب می‌کنند، انجیر، زالزاک، اسفناج، مرزه، زیره سیاه و انواع گیاهان دارویی همچون کاسنی، گل گاو زبان، استاقدوس، آنفوزه، مخلصه، آویشن، کاکاتو و ... از جمله این گیاهانند که توان ایجاد و نیاز بر الزام وجود غرفه‌ای با عنوان گیاهان دارویی را دو چندان کرده است که این مهم اجرایی شده است.

کشاورزی

در موزه مردم شناسی غرفه کشاورزی به دلیل مساعد بودن نسبی اقلیم و میزان بارندگی مناسب تولید حدود چهار هزار تن برنج مرغوب از نوع دم سیاه (عنبربو) و چهل هزار تن گندم دیم را یادآوری می‌کند. آمادگی شرایط بگونه‌ایست که همه نوع کشت دیم در سرزمینهای این شهرستان قابل بهره‌برداری است به طوری که مردم از کشت دیم؛ کنجد، لوبیا، هندوانه، خربزه و حتی چغندر قند و سیب زمین نیز محصولات فراوانی برداشت نموده‌اند. در باغات میوه‌های مغزدار مثل؛ گردو، بادام و بطور گسترده کشت و بهره‌برداری می‌شود. اگر چه فضای موجود برای غرفه‌ها کم است اما به نمایش گذاشتن بخشهایی از توانمندیهای کشاورزی شهرستان تحت عنوان موزه مردم شناسی و اقتصاد منطقه است.

